

KART ER MER ENN KART

foredrag på møte
15. september 2016

av professor em. dr.juris Kirsti Strøm Bull
Institutt for privatrett, Universitetet i Oslo.

Som tittelen på mitt foredrag signaliserer, skal jeg ikke snakke om kart slik vi gjerne betrakter kart: en forminsket, generalisert avbildning av en del av jordoverflaten.¹ Jeg skal snakke om de rapporter landmålerne skrev i tilknytning til kartleggingen av Norge. I tillegg til å måle opp og nedtegne opplysninger som skulle inn på selve kartbladet, skulle landmålerne gi topografiske beskrivelser til hvert kartblad. Jeg skal her gi dere et innblikk i dette materialet som i dag finnes på Statens kartverk. Materialet er ikke overlevert til Riksarkivet, og er av den grunn lite kjent.

Jeg ble klar over dette spennende kulturhistoriske materialet da jeg i årene 1992 til 2007 var leder av Klagenemnda for skrivemåten av stadnamn, og jeg har selv hatt glede av dette materialet i forbindelse med et rettshistorisk arbeid. Jeg håper jeg her kan gjøre flere nysgjerrige på det som finnes av arkivmateriale i Statens kartverk.

Stedsnavn er en sentral opplysning som skal med på kart. Et spørsmål som stadig er gjenstand for diskusjon, er hvordan et bestemt stedsnavn skal skrives. Gjennom vervet i Klagenemnda for skrivemåten av stadnamn ble jeg konfrontert med de sterke følelser som kan knytte seg til skrivemåten av stedsnavn. Jeg skal i denne presentasjonen også gi et kort historisk tilbakeblikk på reglene for skrivemåten av stedsnavn på kart.

Topografiske beskrivelser før 1814

Det vi i dag benevner som Statens kartverk ble etablert i 1773 og het de første årene *Norges Grændsers Opmaaling*. Som navnet sier, startet kartleggingen med oppmålingen av grensene og hadde et rent militært formål.

1 Slik forklares *kart* i Store norske leksikon.

I et "Pro Memoria" fra 1773 heter det, oversatt til moderne norsk:

"Disse kart skal i store trekk omfatte landet mellom Glåma og riksgrensen. Man har begynt ved Enningdalen, og det er meningen å fortsette med arbeidet til Stene skanse i Trøndelag."²

Fra militære opplysninger 1806, utsnitt av nedtegnelse fra Sembs Sogn, Slagens Annex, tabell over 1. Samtlige Gaarders og Pladsers Navne, 2. Hvor Mange Mand der bekvemmelig kunne innqvarteres – Om Sommeren, Om Vinteren, 3. Hvor mange Heste der holdes paa Gaardene.

Det var militære grunner til at kartleggingen startet med grenseområdene. I tillegg til opplysninger som skulle med på kartet, ble landmålerne – eller detaljøren som betegnelsen var – pålagt å skrive rapport om forhold som hadde militær betydning. Ifølge instruks fra 1775 skulle det blant annet ned-

2 Sitert fra Bjørn Geirr Harsson og Roald Aanrud, *Med kart skal landet bygges*, Statens kartverk 2016, s.16.

Da foredraget ble holdt i september 2016, var denne boken ennå ikke kommet. Jeg hadde imidlertid god hjelp av et upublisert materiale fra 2001, *Statens Kartverk Historieprosjektet*, (red.): Roald Aanrud. I den ustrekning mine kilder nå finnes i den publiserte bok, henviser jeg til den.

tegnes hvor langt det var mellom kirker, skysstasjoner og hovedsteder langs landeveien, og hvor mange gårder og plasser som hørte til hvert prestegjeld. Videre skulle elvenes og bekkenes beskaffenhet beskrives, som bredde, dybde og bunnforhold. Trange passasjer i terrenget som innebar at tropper måtte marsjere i smale kolonner skulle også nedtegnes og likeledes områder hvor fiendtlige tropper i tidligere tider hadde trengt inn og slått leir.³

Allerede i 1780 skiftet Oppmålingen navn til *Den Norske Opmaalning*. I 1795 ble instruksjonen utvidet til også å omfatte opplysninger av agrar-økonomisk art. Slike opplysninger var:

- Områder som kan dyrkes opp.
- Om det er myrer som vannet kan ledes ut av.
- Hva ernærer undersåttene seg av, akertyrking, av fedrift, av tømmerhandel, eller fiskeri, og hvilke konsorter dyrker disse, eller lever de av jakten.
- Hvor mange hester og kveg befinner seg innenfor kvadratmilen.⁴
- I hvilken forfatning er veiene, om det finnes ride- eller kjøreveier.
- Antall bondegårder, og beboere.
- Om det kan påvises spor av metall i bjergene.⁵

1. Matricul/No	8. Skov og Udmark (i kvadrat-alen)
2. Gaardens Navn	a. god Tømmerskov,
3. Besidderens Navne – Husmandspladse	b. ringere Skov, c. Kratskov,
4. Matricul-Skyld	d. Mose, e. Sandmoe uden Skov,
5. Ager (i kvadrat-alen)	f. nøgne Klipper.
a. Af den Størrelse at den kan antydes paa Cartet.	9. Sæter-Volde (i kvadrat-alen)
b. Ager som ligger hist og her adspredt og for smaa til antydes.	10. Fordele, som kun ere for den enkelte Gaard
6. Eng (i kvadrat-alen)	11. Mangler eller Ulemper (frostlendt, myrlendt, over- svømmelser etc.)
a. god, b. maadelig – Aasag	12. Spiltaue i Heste-Stalden:
c. udyrket Jord indeni Engene – Aarsag	a. Store, b. Smaae
7. Havnegang (i kvadrat-alen)	13. Baaser i Koe-Stalden
a. god, b. slet – Aarsag	a. Store, b. Smaae
	14. Anmærkninger og Forklaringer

3 Bjørn Geirr Harsson og Roald Aanrud (2016) s. 505.

4 En kvadratmil var ca 11,3 x 11,3 km. Hvert kartblad dekket en kvadratmil, se Store norske leksikon

5 Bjørn Geirr Harsson og Roald Aanrud (2016) s. 505.

I 1805 skiftet Oppmålingen på nytt navn til *Den combinede militaire og oeconomiske Opmaalning*, og nå skulle enda flere agrar-økonomiske forhold med i beskrivelsene:⁶

Topografiske beskrivelser etter 1814

Fra 1814 opphørte den agrar-økonomiske beskrivelsen, og navnet på Oppmålingen ble nå *Den Norske topographiske Opmaalning*. Beskrivelsene i årene som fulgte, var mindre omfangsrike. Men fra midten av 1800-tallet økte aktiviteten igjen. Det heter i instruks fra 1849:⁷

”Ethvert Kartblad skal ledsages af en Beskrivelse, der maa grunde sig paa egne omhyggelige Iagttagelser, og paalidelige Underretninger, samlede under Opmaalings-Arbeiders Udførelse. En saadan Beskrivelse bør indeholde enhver Oplysning, som angaaende den opmaalte Egn kan være af Betydenhed eller Interesse.”⁸

Det skulle gis beskrivelse av fjell- og vannsystem, kyst mot havet, myr og morasser, kommunikasjonssystemet, produksjon av mineraler, bemerkninger i militær henseende, fabrikk- og industrianlegg, bebyggelse, næringsveier – herunder jord- og skogbruk, jakt, fiske, industri, håndverk og husflid –, naturmerkverdigheter og minner fra oldtiden.

Av minner fra oldtiden skulle beskrives:

”Spor af gamle Befæstninger og Bygninger; Thing og Offersteder, Gravhøie, Bautasteene m.v. Oldsager; Vaaben, Husgeraad; Klædningsstykker, Smykker, Mynter og andre antikvariske Fund; Indskrivter paa Fjeldvægge, Steene, Kirkeklokker osv. Historiske Efterretninger og Sagn.”⁹

Rapportenes omfang og kvalitet varierte avhengig av blant annet topografens

6 Op. cit.

7 Oppmålingen hadde siden 1814 skiftet navn to ganger, fra 1828 *Norges forenede topographiske og hydrographiske Opmaalning*, fra 1832 *Den Kongelige Norske Geographiske Opmaalning*.

8 Sitert fra upublisert materiale fra 2001, *Statens Kartverk Historieprosjektet*, (red.): Roald Aanrud, kap. 10 Verbal topografi. Grenser, kartometri og stedsnavn, s. 8.

9 Op.cit.

evner til å berette om sine observasjoner. I Kartverkets upubliserte historie fra 2001 gjengis brokker av en topografisk beskrivelse fra 1855 gjort i forbindelse med kartlegging av indre deler av Vest-Agder og Rogaland – den første kartlegging av disse områder. Forfatteren, Roald Aanrud gir følgende karakteristikk av topografens nedtegnelser:

”Beskrivelsen er på 12 tettskrevne foliosider og gir et godt inntrykk av den dyktige topografens evne til både å iaktta detaljene og oppfatte de store trekk i et uoversiktlig landskap. [Han] setter detaljene inn i deres rette større sammenheng; og det er slett ikke bare det fysiske landskap han har syn for. Her gis konkrete forslag til veitraséer; veier må være en første forutsetning for å lette det fattige bygdesamfunn for dets isolasjon, hevder han. Deler av beskrivelsen fører tanken hen til Eilert Sundts samtidige skrifter ...”¹⁰

Fra mitt eget søk i arkivet kan jeg trekke fram en topografisk beskrivelse på vel 60 sider fra kartlegging i 1857 av områder som i dag er en del av Etne kommune. Her kan man i tillegg til terrengbeskrivelser, elvenes løp og liste over gårdsbruk lese om utfordrende kommunikasjonsforhold, gravhauger og fortellinger/sagn knyttet til naturfenomener. Topografen gir også sine vurderinger av næringsforhold. Han beklager at bøndene ”skjønne ikke hvor godt det lønne sig at lægge Penge og Arbeid i Jorden”. De ”ere vante til at søge den større Fortjeneste paa Fjordene, ...”

Topografen beklager videre at et fint grøntbeite oppi fjellet ikke ble benyttet til tross for at det var bygget to støler der. Grunnen var at ”Ulven i de sidste Aar har hærjet paa disse kanter”, og han synes bøndene ikke gjør nok for å kvitte seg med ”dette skadelige Rovdyr”. Ulven våger seg ”endog ved høilys Dag” ned i ”Bygdene om Sommeren, og tager Faar med sig til Fjells til Ungerne”.

En meget spesiell form for laksefiske blir også beskrevet:

”Laxen fanges paa Stranden i en liden Nod, som er nedlagt udenfor et i Fjældet hvidkalket Sted. Fra et høit Stillads venter Fiskerne indtil en Lax lokket af det kalkede Fjeld, som skal ligne en Foss, gaar ind den aabne Ende af Noden, da han trækker denne til.”

10 Op.cit. s. 12.

Selv om nedtegnelser av spesiell militær betydning ikke har samme omfang som ved oppmålingens begynnelse, er de fortsatt med. Fra en oppmåling i Syd-Varanger i 1887¹¹ er det under punktet *Bemærkninger i militær henseende* en lengre redegjørelse, og ikke så rart siden det er snakk om et område som grenset både til Russland og Finland. Ifølge topografen utgjorde ikke Russland for øyeblikket noen trussel for Syd-Varanger: ”Russerne besidder selv paa Murmannskysten rige fiskepladse og vel saa gode Havne, som de, der findes om Varangerfjorden”. Derimot stilte det seg annerledes når det gjaldt Finland:

”For dette fattige land vilde besiddelsen af en havkyst ved Nordishavet med sine rige fiskerier have en stor betydning. Kunde Finland erhverve sig noget landomraade her, vilde vistnok en stor del av de nordligste beboere i Finland flytte derover.”

Man mente den store innvandringen av kvener representerte en betydelig trussel. ”Kvænene har i den senere tid udfoldet en ikke ringe agitation i finsk retning.” ”Russerne stiller sig imidlertid for øieblikket meget rolige og forholdsvis ligegyldige lige overfor Finlændernes krav,” men dette kunne meget vel endre seg. Topografen som i likhet med de fleste av sine kollegaer var offiser, gir en lengre redegjørelse for hvordan en konflikt med Russland/Finland vil kunne arte seg.

I en beskrivelse fra 1909 i forbindelse med oppmåling i Hellemo i Tysfjord, er det også med noen setninger under punktet *Bemærkninger i militær henseende*. Her er naturen selv et forsvarsverk:

”Fra grænsen til fjordbunden er distancen kun ca. 6 km. Passagen er imidlertid vanskelig.

Den tydeligste sti fører over grænsen nord [for] Valtajavre og Gus-sajavre. Den benyttes av de svenske lapper, naar disse drive sine ren ned mot Grunnfjorden.

Den andre sti fører syd om de nævnte vande til Hellemobotn. Den er – spesielt hvad nedstigningen til fjorden angaar – tungt fremkommelig.

Passager fører ogsaa ud fra Sverige langs Amasvakkejavre og Hostenjavre – uten at det dog her gaar stier. Nedstigningen fra disse er den samme som for den ovenfor nævnte.”

11 Oppmålingen het nå *Norges geografiske Opmaaling*, et navn den fikk i 1884. Mellom 1862 og 1884 var navnet *Den geographiske Opmaaling*.

Topografiske beskrivelser på 1900-tallet

Rapporten fra Hellemo illustrerer godt hvilke opplysninger som topografen skulle nedtegne:

- I Beliggenhed, Grænser m.m.
- II Orografiske forhold
 - a) Fjelde
 - b) Dale
 - c) Øer, Holmer, Skjær
 - d) Dyrkbar jord
- III Hydrografiske forhold
 - a) Elve
 - b) Vande
 - c) Myr
 - d) Kyst mod Havet
 - e) Is og sne
- IV Næringsveie og industri
- V Dyreriket
- VI Bebygning
- VII Kommunikationer
- VIII Naturmærkværdigheder
- XI Bemærkninger i militær henseende

Fra 1927 ble instruksene for den topografiske beskrivelse forenklet. Som alminnelig retningslinje het det:

”Beskrivelsen må inneholde så riktige og fylldige opplysninger som mulig. Topografen må ikke føle sig bundet av det opstilte skjema for beskrivelsens innhold, men innsamle og meddele opplysninger om alt der kan antas å være av interesse. Fremstillingen må tydelig skjelne mellom det som topografen med sikkerhet vet, og det som han kun har hørt berette eller som er sannsynlig.”¹²

Topografene var tidligere blitt oppfordret til å benytte fotografier eller skisser

12 Bjørn Geirr Harsson og Roald Aanrud (2016) s. 507.

Eksempler på skisser som fulgte beskrivelsene.

til dokumentasjon av det de så. Disse fotografier har i seg selv kulturhistorisk og lokalhistorisk interesse.

Selv om instruksen for de topografiske beskrivelsene var forenklet, ble det likevel levert omfattende nedtegnelser utover på 1900-tallet. De kunne for enkelte år gå opp til 1000 håndskrevne sider. De topografiske beskrivelsene tok slutt på 1950-tallet.

Stedsnavn på kart

Det ble tidlig lagt vekt på å gi stedsnavn på kart en ensartet norsk skrivemåte. Mange stedsnavn var ”fordansket” og lite i overensstemmelse med den lokale språkbruken. En sentral person i dette første navnearbeidet var Gerhard Munthe, ansatt som detaljør ved Oppmålingen i 1811. Han ønsket å fornorske den danskpregete – og ofte misforståtte – skrivemåten av stedsnavn. Munthe var også engasjert i arbeidet med navneformene i matrikkelen av 1838.¹³ Ludvig Daa etterfulgte Munthe som rådgiver i navnesaker. Instruksen som i 1869 ble gitt om skrivemåten av stedsnavn, er klart influert av Daas syn:¹⁴

”Den tidligere gjængse dansk-tyske skrivemaade med bløde konsonanter m.v. maa ikke optages, naar den afviger meget fra udtalen; man skriver

13 NOU 1983: 6 *Stadnamn*, 25.

14 Bjørn Geirr Harsson og Roald Aanrud (2016), s. 538.

saaledes Aker, ikke Ager eller Agger. – At gjenindføre oldsprogets former gaar ikke an, da de i regelen vilde blive uforstaaelige; man bør saaledes ikke skrive nes, lid, skid, men næs, li, ski. – Aldeles at følge folke-dialekterne lader sig heller ikke gjøre, – det samme navn uttales f.eks. eg, ejg, ek, og ejk; hertil kommer at flere lyd ikke kan betegnes med sædvanlige bogstaver, saasom det tykke l, den muljerende l, h og th.”¹⁵

Fra 1897 ble en navnekonsulenttjeneste formelt knyttet til Oppmålingen, den første navnekonsulent var Oluf Rygh. Fra 1903 ble det etablert én navnekonsulenttjeneste for riksmål og én for landsmål. To navnekonsulenter fra landsmålssiden, Gustav Indrebø og etter ham Per Hovda, satte begge et sterkt preg på reglene for skrivemåten av stedsnavn.¹⁶

I dag er skrivemåten for stedsnavn regulert i lov om stadnamn av 1990.¹⁷

Særlig om samiske stedsnavn¹⁸

Lov om stadnamn inneholder ikke bare regler om skrivemåten for norske stedsnavn, men også samiske, kvenske og skogfinske stedsnavn. Loven er en viktig markering av at samiske og også kvenske stedsnavn er likestilt med de norske. Slik var det ikke tidligere. Riktignok finner vi samiske navn på de første kartene fra Oppmålingen, men dette endret seg ved fornorskningspolitikken som ble satt inn overfor samene i siste halvdel av 1800-tallet.

En form for fornorskning av samiske navn skjedde før dette ble en målrettet politikk. Norskstalende som kom til områder med samiske stedsnavn, misforsto navnene og fornorsket dem på sin måte, ofte slik at navnet helt mistet sin betydning. Et velkjent eksempel på dette er navnet Hjemmeluft, navnet på det området der det store helleristningsfeltet i Alta ligger. Hjemmeluft er en forvrenging av det samiske navnet Jiepmaluokta som betyr Selbukta.

Fra siste halvdel av 1800-tallet og ca. 100 år fremover ble det på alle områder satt inn en sterk fornorskningpolitikk overfor samene. Det ble gitt

15 Sitert fra Op.cit.

16 Op.cit. s. 539 og NOU 1983: 6, s. 40. Av regler kan nevnes Kgl. res. av 8. februar 1929 Reglar um skrivemåten av stadnamn på offisielle kart. Kgl. res. av 28. april 1933 – fyre-segner um skrivemåten av stadnamn. Kronprinsregentens res. av 31. mai 1957 – føre-segner om skrivemåten av stadnamn.

17 Lov av 18. mai 1990 nr. 33.

18 For mer om samiske stedsnavn vises til arbeider av Kaisa Rautio Helander og henvisninger fra disse arbeider.

pålegg om norsk som undervisningsspråk i skolen, prioritering av norsk-talende ved salg av statens jord i Finnmark, reindriften måtte vike for jordbruket osv. Fornorskningspolitikken rammet også samiske stedsnavn på kart. I instruks fra 1889 heter det:

”Lappiske navne oversættes, om muligt, til norsk. De norske navn paaskrives som hovednavn med det lappiske navn i paranthes og med skrift uden tryk.”¹⁹

Ved salg av statens jord i Finnmark ble det i reglement fra 1902 bestemt at de solgte jordparsellene skulle gis et norsk navn og bare det. Dermed var det disse norske navn som kom på kartet, selv om jordstykket lå i et helt samiskspråklig område.

I 1905 ble det tatt et ytterligere skritt for å fremme norske navn på kartet. Nå skulle landmålerne selv under kartleggingen oversette det samiske navnet til norsk og påføre det på kartet. Bare så sant det var vanskelig å avklare hva det samiske navnet betydde på norsk, skulle det samiske navnet påføres, slik at navnet senere kunne oversettes av samiske navnekonstulenter. Dette var en ordning som førte til mange misforståelser og feil når det gjaldt navnene.²⁰

Under en budsjettdebatt i Stortinget i 1909 om bevilgningene til Norges geografiske Opmaaling kritiserte stortingsrepresentant Isak Saba²¹ behandlingen av de samiske stedsnavn på kart. Han fremholdt at det var viktig å ikke å kaste ”vrag paa de oprindelige stedsnavne i den udstrækning, som tilfældet ofte er nu”. Han mente:

”... det maatte vel kunne gaa an for administrationen at faa landmaalerne til altid at sætte lappiske stedsnavne ved siden af de norske paa karterne. Vil administrationen af en eller anden grund ikke efterkomme denne min henstilling, saa maatte det vel kunne gaa an, at de oprindelige navne blev nedtegnet i en særskilt bog, som ikke trængte at blive offentliggjort.”²²

19 Sitert fra Bjørn Geirr Harsson og Roald Aanrud (2016) s. 542.

20 Op.cit.

21 Isak Saba var den første samiske stortingsrepresentant. Han satt på Stortinget fra 1906 til 1912, valgt fra Øst-Finnmark. Han skrev *Sami soga lávlla*, eller *Samefolkets sang*, som ble vedtatt som samenes felles nasjonalsang på Samekonferansen 1986.

22 Stortingsdebatt 24. mars 1909, s. 867.

Han mente en slik nedtegnelse av "de oprindelige navne" hadde vitenskapelig betydning, og man ville unngå at det senere måtte bevilges midler til stedsnavnsundersøkelser. Men enda viktigere var det, ifølge Saba, at man ville slippe å få "de mere eller mindre ravgale hypoteser om stedsnavnenes betydning og oprindelse i Finmarken". Han avsluttet sitt innlegg slik:

"Man har ofte klandret missionærer for, at de uden forstaaelse tilintetgjør en nations religiøse seder og skikke, og jeg mener, den klander kan være berettiget. Men når ogsaa Den geografiske opmaaling gjøre den samme feil med hensyn til stedsnavn i Finmarken, saa finder jeg ialfald for min del at maatte paatale det."

På bakgrunn av Isak Sabas innlegg i 1909, foreslo departementet året etter at hvor folk på stedet brukte de samiske stedsnavnene, skulle samiske navn skrives på kartet, og man foreslo følgende endring av instruksjonen:

"... at det navn, som brukes i distriktet altid paakrives, idet der, om dette er lappisk (kvænsk), tilføies norsk oversættelse i parantes, under forutsætning av at navnet lar sig oversætte. Efter samme princip bør navne paaføres de karter, som utgives i trykken."²³

Stortingets militærkomité støttet imidlertid ikke forslaget, men ville fastholde den gjeldende instruks "om benyttelsen av norske og lappiske navne paa karterne":

"Komiteen er nemlig av den formening, at den hittil fulgte fremgangsmaate i dette spørsmål fremdeles bør befølges, da den paa en fyldestgjørende maate tilfredsstillir alle berettigede interesser."²⁴

En illustrasjon på "den hittil fulgte fremgangsmaate" ser vi nedenfor på et kartutsnitt fra en oppmåling fra Karasjok i 1911. De samiske navnene Gieddeluobal, Ruonajavre, Dadmokjavre, Sieidejavre og Sieidenjunne ble oversatt til Engtjern, Grønvand, Ørretvand, Offervand og Offernæsen. Nieidajjavre, Neidaivarre og Nieidajjokka er oversatt til Pikefjeldvand, Pikefjeld og Pikeelven. Den norske oversettelsen er satt som hovedform med det

23 St.prp. nr. 1 (1910) Hovedpost XI A, s. 6.

24 Indst. S. nr. 133 (1910).

samiske navnet i parentes. På andre deler av kartet er bare det samiske oppgitt, trolig fordi man ikke har klart å finne en adekvat norsk oversettelse.

Stedsnavn forteller om bruk

Som Isak Saba fremhever, er 'seder og skikke' knyttet til stedsnavn. Ble de samiske navnene misforstått, kunne historien om en bruk av området også forsvinne. I sin ytterste konsekvens kunne også historien om samenes tilstedeværelse forsvinne. Et eksempel på det har vi fra sørsamiske områder. Fram til slutten av 1800-tallet var oppfatningen at samene var i Røros-området før bøndene tok området i bruk, og før Røros kopperverk ble etablert. Men i 1889, i et foredrag i Det norske geografiske Selskab, fremsatte Yngvar Nielsen den teori at samene hadde kommet nordfra og til søndre del av Trøndelag først på slutten av 1600-tallet og til Rørostraktene enda senere.²⁵ Samene hadde kommet senere enn bøndene og hadde trengt seg inn på deres etablerte utmarksområder. Som grunnlag for sin lære, kalt *fremrykningsteorien*, viste han til to forhold:

25 Foredraget er publisert i Det norske geografiske Selskabs årbok for 1891, s. 19 flg.

”– man savner for det første lappiske stedsnavne, og
– man støder dernæst ikke i fjeldet på sikre lappiske begravelser og of-
ferpladse.”

Yngvar Nielsens lære fikk betydelig gjennomslag. Selv om det senere er dokumentert eldre samisk tilstedeværelse i disse områdene, fikk hans fremrykningsteori sterk innflytelse på oppfatningen om samenes rettigheter i disse områdene helt opp til vår tid.²⁶

La meg avslutte med en spektakulær rettstvist der stedsnavn ble fremlagt som dokumentasjon på lokal bruk og sedvaner; det er fiskerigrensesaken mellom Norge og England. I 1911 gikk en britisk tråler inn i Varangerfjorden, og dette var oppstarten til en konflikt mellom Norge og England om fiskerigrensen fra Træna til den russiske grense, en konflikt som først fikk sin avslutning ved Den Internasjonale Domstol i Haag i 1951. Under saken la Norge stor vekt på å dokumentere de særlige forhold som gjaldt for fisket langs norskekysten, et fiske som hadde utviklet regler om respekt for lokale sedvaner, sedvaner som innbar at romerrettens lære om ”fritt hav” aldri hadde fått fotfeste langs norskekysten. For å dokumentere de gamle sedvanene ble det i tillegg til en rettshistorisk utredning lagt fram en utredning om navn på fiskegrunner og fiskeméd fra Træna til Varangerfjorden skrevet av Per Hovda.

Norge vant fram i Haag, og Norges påvisning av den historiske bruken med lokale sedvaner for fisket, var sentral for resultatet.

...

Under forberedelse til dette foredraget fikk jeg svært god hjelp av Statens kartverk gjennom besøk i arkivet og kontakt på annen måte. Jeg vil rette en særlig takk til fagarkivar Sidsel Kvarteig, forvaltningsansvarlig for stedsnavn Anne Svanvik og tidligere senioringeniør Johnny Andersen.

26 Bull, Kirsti Strøm 'Yngvar Nielsen med prejudikatvirkninger'. I: Dag Michalsen (red.) Rett, historie, metode, Institutt for offentlig retts skriftserie nr. 2/2005, s. 137–149. Se også Smith, Carsten & Bull, Kirsti Strøm 'Høyesterett og samiske rettigheter'. I: Tore Schei, Jens Edvin Skoghøi, Toril Marie Øie (red.), *Lov Sannhet Rett. Norges Høyesterett 200 år* (2015), s. 478–507.